

En population av australisk kackerlacka, *Periplaneta australasiae*, funnen i Umeå

JOHANNES BERGSTEN & KATARINA STENMAN

Tropikrummet i växthus vid Umeå universitet håller en temperatur på minst 16 °C. Här växer allehanda tropiska växter i ett simulerat tropiskt klimat med hög luftfuktighet. Skadegörare på växterna bekämpas kontinuerligt med olika insekticider. Vid en storstädning den 22 januari 2002 lyftes bland annat några träskivor bort. Under dessa hade sex stycken australiska kackerlackor, *Periplaneta australasiae* (Fabricius, 1775), gömt sig för dagen (Fig. 1). Senare hittades även flera äggkapslar fästade vid krukor. Det var med andra ord en livskraftig population som var i färd med att förmera sig.

Biologiska iakttagelser

De sex vuxna djuren omhändertogs, och senare hittades fler individer. En hane och två honor av de ursprungliga sex djuren hölls levande under en dryg månad. Under denna tid producerade de två honorna ytterligare 6 äggkapslar (Fig. 2a). Äggkapslarna kunde ses sticka ut från honans bakkropp under ett fåtal dagar medan de blev mörkare och hårdare, innan hon släppte dem. Behållaren innehöll tidningspapper, och söndertuggat tidningspapper blandat med sekret från munnen användes för att cementera fast äggpaketen vid väggen eller bladdelar (Fig. 2b-c). Varje äggkapsel innehåller ca 20-26(-28) ägg (Marshall & Haes 1990). De i växthuset funna äggkapslarna förvarades tillsammans med de senare producerade i en se-

parat burk. Nykläckta nymfer upptäcktes i denna burk den 5 mars 2002. Första nymfstadiet hos den australiensiska kackerlackan kan kännas igen på mörk-

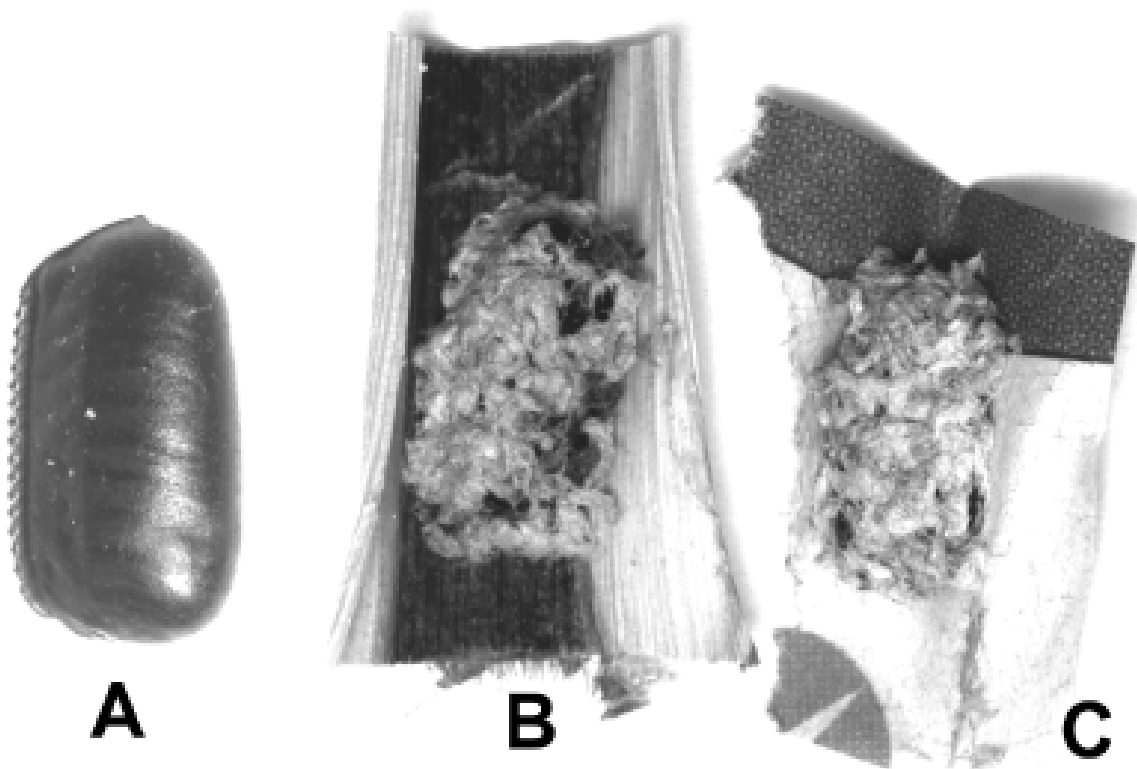
Figur 1. Hane av australisk kackerlacka, *Periplaneta australasiae*, från växthusets tropikrum, Umeå 22:I:2002, leg. K. Stenman. Längd: 35 mm. Vänster baktars saknas, liksom båda antennernas yttre delar. Den tydliga gula ringen på halsskölden och framför allt de basala gula banden på täckvingarnas framkant skiljer den australiska kackerlackan från den närstående amerikanska.

brun kroppsfärg med två vitgula band på mesonotum respektive 2:a bakkroppssegmentet (Fig. 3; Holst 1970, Marshall & Haes 1990). Omkring nio nymfstadier genomgås under utvecklingen (Holst 1970). Detta är något färre än hos den närstående amerikanska kackerlackan, *Periplaneta americana* (Linnaeus, 1758), vars utveckling kan ta upp till ett år och omfatta 14 nymfstadier. Hastigheten kan variera beroende på temperaturen (Hansen & Söli 2001).

Ursprung och utbredning i Sverige

Enligt Ander (1945) och Coulianos (i Chinery 1988) är den australiensiska kackerlackan tidigare bara känd upp till Dalarna. Fyndet i Umeå är alltså det första för Norrland. Däremot så har den amerikanska kackerlackan tagits tidigare både

i Norrbotten (Ander 1953) och i Västerbotten (Nilsson 1983). I det senare fallet (Umeå, Ålidbacken) kan det dock ha varit frågan om en medpassagerare från Nicaragua enligt den anonyme lägenhetsinnehavaren (Nilsson 1983). Båda dessa kosmopolitiska kackerlackor har, sina namn till trots, förmodligen sitt ursprung i tropiska Afrika och har spridit sig runt hela världen med människans oavsiktliga hjälp (Marshall & Haes 1990, Hansen & Söli 2001). Den australiensiska kackerlackan överlever på våra breddgrader bara i uppvärmda utrymmen och kolonier som fortplantar sig har tidigare hittats, bl a i England, i just växthus, och där tror man att de anlönt, kanske som en äggkapsel, med importerat växtmaterial (Marshall & Haes 1990). Detta torde också vara den troligaste förklaringen till att de ursprung-

Figur 2. Äggpaket av australisk kackerlacka, *Periplaneta australasiae*: (A) ett fritt äggpaket, längd 9 mm; (B-C) äggpaket fastcementerade med tuggat tidningspapper blandat med sekret på ett blad (B) och på en bit tidningspapper (C).

ligen tog sig till Umeå universitets växthus. Växthuset importerar regelbundet växtmaterial från växthus i Holland, vilket skulle kunna vara en trolig källa. Den vanligaste förklaringen till fynd av australiska kackerlackor i Norden är annars att de anlännt med importerade matvaror, t ex bananlaster (Marshall & Haes 1990, Hansen & Söli 2001).

Figur 3. Första nymfstadiet av australisk kackerlacka, *Periplaneta australasiae*. Längd: 4,3 mm. Notera de vitgula banden på mesonotum och andra bakkroppssegmentet. Även antennernas fyra yttersta leder är ljusa (dessa syns dock inte mot bildens vita bakgrund).

Att begrunda

Kommer vi att hitta fler australiska kackerlackor i Umeå i framtiden? Begrunda vad Marshall & Haes (1990: 124) skriver om en närstående art: ”The occasional cochroach seen in daylight may give little hint of the vast numbers which can exist in colonies, emerging at night...”

Citerad litteratur

- Ander, K. 1945:** Catalogus Insectorum Sueciae. V. Orthoptera. *Opuscula Entomologica* 10: 127-137.
- Ander, K. 1953:** Catalogus Insectorum Sueciae. V. Orthoptera. Additamenta. *Opuscula Entomologica* 18: 88.
- Chinery, M. 1988:** *Insekter i Europa* (Svensk översättning och bearbetning C.-C. Coulianos). Bonniers. Stockholm.
- Hansen, L.O. & Söli, G. 2001:** Norges Gresshopper – og gresshoppelignende insekter. <http://www.nhm.uio.no/norort>. Senaste uppdatering 26.02.2001.
- Holst, K.T.H. 1970:** *Kakerlakker, graeshopper og örentviste*. XXVII. Danmarks Fauna 79. G E C Gads Forlag, Köpenhamn.
- Marshall, J.A. & Haes, E.C.M. 1990:** *Grasshoppers and allied insects of Great Britain and Ireland*. Harley Books, Colchester, England.
- Nilsson, A.N. 1983:** Umeås enda(?) amerikanska kackerlacka död. *Natur i Norr* 2(2): 104.

Författarnas adresser:

Johannes.Bergsten@eg.umu.se
Katarina.Stenman@eg.umu.se
Institutionen för ekologi & geovetenskap
Umeå Universitet
90187 Umeå